

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 424

**Rachunek kosztów
Rachunkowość zarządcza
Controlling**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-574-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Tomasz Ankiewicz, Zofia Wiszkowska: Charakterystyka procesu ustalenia kosztu jednostkowego produktu w przedsiębiorstwie branży meblarskiej / Description of the establishment of the unit cost of manufacturing goods in a furniture branch company.....	9
Anna Balicka: Zewnętrzne źródła informacji w rachunkowości zarządczej przedsiębiorstw branży motoryzacyjnej / External sources of information for the accounting management of automotive sector enterprises	21
Magdalena Barańska: Analiza SWOT jako narzędzie controllingu strategicznego w międzynarodowym przedsiębiorstwie budowlanym / SWOT analysis as an instrument of strategic controlling – a case study of an international construction company.....	31
Piotr Bednarek: Niestandardowe wyznaczniki jakości audytu wewnętrznego / Non-standard indicators of internal audit quality	41
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Controlling kosztów w zakładzie ubezpieczeń / Cost controlling in an insurance company	50
Joanna Dyczkowska: Prezentacja kosztów B+R w raportach rocznych europejskich spółek biotechnologicznych / Presentation of R&D costs in annual reports of biotechnological companies	60
Tomasz Dyczkowski: Wpływ źródeł finansowania na planowanie i kontrolę w organizacjach pożytku publicznego / An impact of financing sources on planning and control in public benefit organisations	72
Izabela Emerling: Wykorzystanie rachunku kosztów działań do planowania kosztów banku / Use of activity based costing to plan bank's costs	86
Rafał Jagoda, Magdalena Kryska: Koszt kredytów hipotecznych we franku szwajcarskim a ryzyko utraty wypłacalności gospodarstw domowych / Cost of mortgages in Swiss francs vs. a risk of insolvency of households	98
Zdzisław Kes: Strukturyzacja budżetów kosztów / Structuring of costs' budgets)	107
Marcin Klinowski: Podatkowe aspekty finansowania zakupu środka transportu w działalności gospodarczej / Tax aspects of the purchase of a passenger car financing in business	118
Roman Kotapski: Ośrodki odpowiedzialności i miejsca powstawania kosztów w podmiotach leczniczych / Responsibility centers and cost centers in healthcare institutions	130

Robert Kowalak: Mierniki dokonań w budżetowaniu przedsiębiorstwa / Performance indexes in enterprise budgeting	140
Marcin Kowalewski, Piotr Głowicki: Metoda hoshin kanri w przedsiębiorstwach wykorzystujących koncepcję lean management / Using hoshin kanri method in lean enterprise.....	154
Maria Nieplowicz: Analiza przypadków wdrożeń zrównoważonej karty wyników w jednostkach samorządu terytorialnego / The analysis of the Balanced Scorecard implementation in the local government units	164
Edward Nowak: Zasada równoważenia kosztów i korzyści z informacji dostarczanych przez sprawozdania finansowe / Applying the cost-benefit principle to information disclosed in financial statements	173
Marta Nowak: Praca biegłego rewidenta w ujęciu psychologicznym. Koncepcje cech, style atrybucji, strategie obronne oraz błędy i efekty poznawcze / Certified auditor's work in psychological dimension. Feature conceptions, attribution styles, defense strategies and cognitive biases and effects	182
Marta Nowak: Wpływ doświadczeń zawodowych studentów kierunków związanych z rachunkowością na preferencje w zakresie specyfiki, organizacji oraz kariery w przyszłej pracy / The impact of professional experiences of students of accounting-related specializations on their preferences concerning specification, organization and career in their future work	191
Michał Poszwa: Wynagrodzenia i składki ubezpieczeniowe w rachunku kosztów uzyskania przychodów / Salaries and contributions in cost accounting of revenues obtaining	204
Marcin Wierzbński: Rachunkowość zarządcza w identyfikacji szans i zagrożeń w otoczeniu zewnętrznym dla modelu biznesowego przedsiębiorstwa / Management accounting in the identification of opportunities and threats for business model in external environment of the company	212

Wstęp

We współczesnej gospodarce, przy zmieniających się bardzo dynamicznie warunkowaniach rynkowych, istotną rolę odgrywają systemy generowania informacji. Dla menedżerów wszystkich szczebli ważne jest, aby móc podejmować decyzje na podstawie rzetelnie przygotowanych raportów i rachunków kalkulacyjnych. Większość potrzebnych decydom informacji można pozyskać z wewnątrz przedsiębiorstwa, ale muszą zostać one odpowiednio zestawione i zaprezentowane. W związku z tym funkcje, jaką pełnią rachunek kosztów, rachunkowość zarządcza i controlling w rachunkowości oraz zarządzaniu, należy uznać za niezwykle ważne. Są to obszary, które ze względu na potrzeby jednostek gospodarczych nieustannie się rozwijają, co skutkuje pojawianiem się coraz to nowych rozwiązań. Na bieżąco publikowane są teoretyczne opracowania wielu nowych bądź ulepszanych instrumentów, które jednocześnie mają szerokie i realne zastosowanie w praktyce.

Rachunek kosztów dostarcza różnych informacji o kosztach, sposobach i metodach kalkulacji w zależności od potrzeb przedsiębiorstwa. Umożliwia wykorzystywanie tych informacji w rachunkach wyników i pozwala na świadomą kontrolę ich poziomu. Rachunkowość zarządcza jest systemem, który powinien uzupełniać dane księgowe i prezentować informacje, których w obligatoryjnej sprawozdawczości finansowej nie ma. Controlling natomiast powinien wspomagać proces zarządzania poprzez raportowanie wewnętrzne i właściwie przygotowane budżetowanie.

Przedstawione w niniejszej publikacji zagadnienia można przyporządkować do trzech głównych grup tematycznych:

- 1) rachunku kosztów – zawierające charakterystykę procesu ustalania jednostkowego kosztu produktu, klasyfikację kosztów na potrzeby controllingu, prezentację kosztów badań i rozwoju w raportach rocznych, wykorzystanie rachunku kosztów działań, kalkulację kosztów kredytów hipotecznych, a także prezentację zasady równoważenia kosztów i korzyści z informacji dostarczanych przez sprawozdania finansowe;

- 2) zarządczych instrumentów rachunkowości i controllingu – prezentowane tu kwestie dotyczą controllingu strategicznego, controllingu kosztów, wpływu źródeł finansowania na planowanie i kontrolę, mierników dokonań w budżetowaniu oraz rachunkowości zarządczej w identyfikacji szans i zagrożeń w otoczeniu zewnętrznym przedsiębiorstwa;

3) zastosowania specyficznych rozwiązań dla różnych branż i działalności – branży meblarskiej czy motoryzacyjnej, międzynarodowych przedsiębiorstw budowlanych, podmiotów leczniczych, europejskich spółek biotechnologicznych i branży finansowej.

Autorzy liczą na to, iż przedstawione przez nich koncepcje i metody zostaną z powodzeniem wykorzystane w praktyce gospodarczej bądź staną się przyczynkiem do dalszych dyskusji i poszukiwań jeszcze bardziej skutecznych instrumentów rachunku kosztów, rachunkowości zarządczej i controllingu.

Edward Nowak, Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Michał Poszwa

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: michal.poszwa@ue.wroc.pl

WYNAGRODZENIA I SKŁADKI UBEZPIECZENIOWE W RACHUNKU KOSZTÓW UZYSKANIA PRZYCHODÓW

SALARIES AND CONTRIBUTIONS IN COST ACCOUNTING OF REVENUES OBTAINING

DOI: 10.15611/pn.2016.424.19

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza zasad ustalania kosztów wynagrodzeń oraz składek ubezpieczeniowych w rachunku kosztów uzyskania przychodów. W szczególności przeprowadzono analizę konsekwencji kasowego uznawania kosztów osobowych w rachunku podatkowym oraz skutków dla ryzyka podatkowego. Ryzyko to wynika z możliwości różnej interpretacji przepisów. Przedmiotem badań są regulacje ustaw o podatku dochodowym od osób prawnych oraz od osób fizycznych, a także komentarze do tych przepisów. Efektem badań jest wskazanie, częściowo odmiennych od tych prezentowanych w doktrynie, procedur ustalania wysokości potrącalnych w okresie rozliczeniowym kosztów wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych. Stosowanie właściwych procedur pozwala na wyeliminowanie lub co najmniej ograniczenie ryzyka nieprawidłowości rachunku. Koszty wynagrodzeń oraz składek ubezpieczeniowych są uznawane przy uwzględnieniu zasady kasowej, która stanowi odstępstwo od ogólnej reguły memoriałowej. Istotna jest zatem identyfikacja ryzyka podatkowego wynikającego z tych regulacji oraz określenie możliwości wykorzystania przepisów w procesie optymalizacji podatkowej.

Słowa kluczowe: rachunek kosztów, koszty uzyskania przychodów, wynik podatkowy.

Summary: This article aims to analyze the principles for determining salaries and the cost of insurance premiums in cost accounting of revenues obtaining. In particular, an analysis was conducted which referred to the consequences of cash recognition of personnel costs in the income tax and the effects of tax risk. This risk arises from the possibility of different interpretations of the rules. The research concerned set regulations on income tax from legal persons and natural persons, as well as comments to those provisions. The result of the research is the identification of procedures for determining the amount of salary costs and insurance premiums. The use of proper procedures can eliminate or at least reduce the risk of irregularities account. Salaries and insurance premiums are considered, taking into account cash basis, which constitutes a derogation from the general rule of accrual. It is therefore important to identify tax risks resulting from these regulations and to determine the possibility of using the rules in the process of tax optimization.

Keywords: cost accounting, costs of revenues, tax result.

1. Wstęp

Elementem procedury rozliczenia podatku dochodowego jest rachunek wyniku podatkowego. Jego celem jest ustalenie podstawy obliczenia podatku, czyli dochodu. Efektem rachunku wyniku może być również strata podatkowa, której wykazanie skutkuje brakiem zobowiązania podatkowego.

Na rachunek wyniku podatkowego składają się procedury ustalania podatkowych przychodów oraz kosztów ich uzyskania. Procedury te dotyczą przede wszystkim identyfikacji przychodów i kosztów, które są przedmiotem rachunku podatkowego. Ponadto w ramach rachunku wyniku dokonuje się wyceny przychodów i kosztów podatkowych oraz określa okres rozliczeniowy, do którego powinny być one przypisane. Zasady identyfikacji, wyceny i ustalania momentu uznania przychodów i kosztów w rachunku wyniku podatkowego są określone w ustawach o podatku dochodowym od osób fizycznych [Ustawa z 26 lipca 1991] oraz o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z 15 lutego 1992]. Regulacje te, w szczególności w odniesieniu do kosztów uzyskania przychodów, nie są całkowicie jednoznaczne i mogą być różnie interpretowane. Ta niejednoznaczność przepisów jest źródłem ryzyka podatkowego, które powinno być brane pod uwagę w procedurze rozliczeniowej oraz w podejmowaniu decyzji, np. dotyczących formy zatrudnienia, sposobu wynagradzania czy terminu wypłaty.

Analiza regulacji podatkowych dotyczących kosztów uzyskania przychodów prowadzi do wniosku, że możliwe jest wyodrębnienie przepisów o charakterze ogólnym oraz tych szczególnych. Przepisy ogólne dotyczą wszystkich rodzajów kosztów. Przedmiotem ogólnej regulacji kosztów uzyskania przychodów są zasady uznawania kosztów za podatkowe (reguły identyfikacji) oraz zasady określania momentu poniesienia i potrącenia kosztu w rachunku wyniku podatkowego (reguły momentu uznania kosztów). Regulacje szczególne dotyczą określonych rodzajów kosztów, a ich przedmiotem są zasady wyceny i momentu uznania kosztów. W ustawach podatkowych w sposób szczególny regulowane są przykładowo zasady amortyzacji podatkowej, termin potrącenia kosztów z tytułu zaniechanych inwestycji, moment uznania kosztów z tytułu odsetek, różnic kursowych, wynagrodzeń, składek ubezpieczeniowych i innych kosztów.

Istotnym składnikiem kosztów każdej działalności są koszty osobowe. Ich wyjątkowość wynika m.in. z tego, że podstawowa ich część jest w określony, szczególny sposób regulowana w przepisach podatkowych. Koszty osobowe składają się z wynagrodzeń (tzw. osobowych i bezosobowych) oraz świadczeń na rzecz pracowników [Nowak 2013]. Świadczenia te to składki ubezpieczeniowe oraz inne koszty wynikające z przepisów, takie jak badania profilaktyczne, odzież robocza, posiłki regeneracyjne i inne. Szczególne regulacje podatkowe dotyczą wynagrodzeń osobowych i bezosobowych oraz składek ubezpieczeniowych. Przedmiotem tych regulacji jest termin, w którym te koszty mogą być zaliczone o kosztów uzyskania przychodów.

Ustalenie okresu (miesiąca, kwartału i roku), w którym wynagrodzenia i składki ubezpieczeniowe mogą być uwzględnione w rachunku wyniku podatkowego, powinno być dokonane prawidłowo, a więc zgodnie z przepisami. Dodatkowo należy brać pod uwagę opłacalność zastosowania określonego sposobu postępowania w uznawaniu kosztów w sytuacji, gdy podatnik ma taki wybór. Celem artykułu jest analiza zasad uznawania kosztów wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych w rachunku wyniku podatkowego oraz ich konsekwencji dla ryzyka podatkowego. Możliwość różnej interpretacji przepisów stanowi bowiem źródło ryzyka, które powinno być kontrolowane, ale również tworzy okazje do wyboru sposobu ujmowania tych kosztów w rachunku wyniku podatkowego, a przez to wpływania na wysokość zobowiązania podatkowego za dany okres.

2. Ogólne zasady ustalania kosztów uzyskania przychodów

Koszty podatkowe ustala się w ramach procedury, którą określa się jako rachunek kosztów uzyskania przychodów. Celem tego rachunku jest określenie wysokości kosztów poniesionych w danym okresie oraz kosztów, które powinny być uwzględnione w rachunku wyniku podatkowego. Zatem ostatecznym efektem rachunku kosztów uzyskania przychodów jest ustalenie kosztów potrącalnych od przychodów podatkowych w danym okresie. Prawidłowe ustalenie terminu potrącenia kosztów w rachunku podatkowym odbywa się poprzez kwalifikowanie kosztów do odpowiednich grup. Sposób grupowania kosztów uzyskania przychodów zależy od formy prowadzonej ewidencji. Przy tym należy również uwzględnić moment dokonania wydatku związanego z danym kosztem.

Wysokość kosztów wykazanych w rachunku wyniku podatkowego za dany okres zależy zarówno od rzeczywistego przebiegu zdarzeń gospodarczych, jak również od dokonanej przez podatnika oceny tych zdarzeń w ramach interpretacji obowiązujących przepisów (tzw. swobodna ocena). Szczegółowa procedura ustalenia kosztów uzyskania przychodów potrącalnych w danym okresie rozliczeniowym zależy od stosowanej przez podatnika formy ewidencji. Różnice między księgami rachunkowymi a podatkową księgą przychodów i rozchodów dotyczą momentu uznawania kosztów w rachunku. Ogólna procedura ustalania kosztów uzyskania przychodów składa się z trzech etapów:

- 1) identyfikacja kosztów podatkowych,
- 2) wycena kosztów podatkowych,
- 3) ustalenie momentu uznania kosztów w rachunku podatkowym.

Identyfikacja kosztów odbywa się na podstawie zawartej w przepisach definicji kosztów, która ma charakter pozytywny oraz przy uwzględnieniu katalogu wyłączeń z kosztów uzyskania przychodów, które mają charakter negatywny. Kosztami uzyskania przychodów są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów, zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów z wyjątkiem kosztów wyłączonych po-

datkowo. Na etapie identyfikacji kosztów ustala się czy spełnione są warunki dla uznania kosztu za podatkowy.

Do kosztów uzyskania przychodów zalicza się te koszty, które zostały faktycznie poniesione, spełniają warunek pozytywny, tzn. są związane z prowadzoną działalnością w sposób bezpośredni lub pośredni oraz nie spełniają warunku negatywnego, czyli nie są ujęte w katalogu wyłączeń. Podstawą uznania kosztu za poniesiony jest jego udokumentowanie oraz ujęcie w ewidencji [Nykiel, Mariański 2015]. Koszt musi wystąpić definitywnie i faktycznie, co oznacza obciążenie majątku podatnika. Wykazanie związku z prowadzoną działalnością jest równoznaczne ze spełnieniem warunku celowości poniesienia kosztu. Ocena tego związku zawsze w pewnym stopniu będzie miała charakter subiektywny. Zgodnie z przepisami ciężar udowodnienia związku przyczynowo-skutkowego spoczywa nie tylko na podatniku, ale również na organie podatkowym. Dyskusyjne pozostaje to, czy ocenie podlega również zasadność i racjonalność poniesienia kosztu. Niektóre koszty związane z prowadzoną działalnością nie stanowią kosztów uzyskania przychodów, ponieważ są wyłączone enumeratywnie z rachunku wyniku podatkowego. Do kosztów wyłączonych zalicza się zarówno takie, które nie budzą wątpliwości interpretacyjnych (np. karne odsetki), jak również koszty, których interpretacja nie jest jednoznaczna (np. koszty reprezentacji). Identyfikacja kosztów uzyskania przychodów pozwala na wskazanie tych kosztów, które są przedmiotem rachunku kosztów uzyskania przychodów, np. wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych.

Kolejnym etapem ustalania kosztów w rachunku wyniku podatkowego jest wycena, która polega na pomiarze kosztów oraz na obliczeniu wysokości kosztów potrącalnych w danym okresie rozliczeniowym. Pomiar kosztów odbywa się na podstawie dowodów źródłowych lub obliczeń (amortyzacja podatkowa, wycena rozchodu zapasów). Ustalenie wartości kosztów potrącalnych wymaga dokonywania rozliczeń międzyokresowych oraz kalkulacji kosztów produktów i usług, które są przedmiotem sprzedaży. Na etapie wyceny dokonuje się nie tylko ustalenia wysokości kosztów z tytułu wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych, ale również ustalenia, jaka część tej wartości będzie potrącona w danym okresie rozliczeniowym. Wycena kosztów uzyskania przychodów jest ściśle związana z etapem ustalania momentu uznania kosztów w rachunku wyniku podatkowego.

W celu ustalania wysokości kosztów potrącalnych od przychodów w danym okresie rozliczeniowym należy wskazać moment uznania kosztów w rachunku wyniku podatkowego. Konieczne jest tutaj wyodrębnienie po pierwsze, momentu poniesienia kosztu; po drugie, momentu potrącenia kosztu podatkowego. Sposób ustalania terminu ujęcia kosztu w rachunku wyniku podatkowego zależy od formy ewidencji.

W przypadku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów za dzień poniesienia kosztu uważa się dzień wystawienia dowodu, który stanowi podstawę ujęcia kosztów. Przy tym koszty ujmuje się według zasady memoriału, a w określonych przypadkach według zasady kasowej. Oznacza to, że w tym ostatnim przypad-

ku datą poniesienia kosztu jest dzień dokonania zapłaty (np. wynagrodzenia). Koszty poniesione są potrącane od przychodów w dacie ich poniesienia, jednak koszty za rok podatkowy oblicza się z uwzględnieniem spisu z natury towarów, produktów i usług w toku. Oznacza to, że część kosztów (dotycząca spisu z natury) jest potrącana w okresie późniejszym niż okres ich poniesienia.

W przypadku prowadzenia ksiąg rachunkowych za dzień poniesienia kosztu uznaje się dzień ujęcia kosztu w księgach na podstawie właściwego dowodu (z wyjątkiem kosztów zarachowanych jako rezerwy oraz rozliczenia międzyokresowe bierne). Obowiązuje tutaj zasada memoriału, a w określonych przypadkach zasada kasowa uznawania kosztów. Koszty poniesione muszą być następnie zakwalifikowane do jednej z grup: kosztów bezpośrednio związanych z przychodami lub kosztów pośrednio związanych z przychodami. Celem tego podziału jest wskazanie terminu potrącenia kosztów. Koszty zaliczone do bezpośrednio związanych z przychodami (np. wynagrodzenia pracowników produkcyjnych) są potrącane w okresie uzyskania odpowiednich przychodów. Oznacza to, że koszty te są potrącane w okresie ich poniesienia, w okresach późniejszych, a w wyjątkowych przypadkach w roku poprzednim. Koszty pośrednio związane z przychodami (np. wynagrodzenia pracowników administracji) są potrącane w okresie ich poniesienia, ale w niektórych przypadkach (koszty poniesione z góry) w okresach przyszłych.

Analiza powyższych zasad prowadzi do wniosku, że szczególnie w przypadku stosowania ksiąg rachunkowych prowadzenie rachunku kosztów uzyskania przychodów komplikuje się [Litwińczuk (red.) 2015]. Wynika to z faktu, że kwalifikowanie kosztów do bezpośrednio i pośrednio związanych z przychodami odbywa się do pewnego stopnia subiektywnie, w przepisach podatkowych nie ma bowiem definicji tych kosztów. Ponadto uznawanie kosztów za poniesione według reguły kasowej również prowadzi do kontrowersji związanych z terminem potrącenia tych kosztów. Przykładem są tutaj koszty wynagrodzeń oraz składek ubezpieczeniowych uwzględniane w rachunku wyniku podatkowego.

3. Szczególne zasady uznawania kosztów osobowych

Szczególne zasady uznawania kosztów w rachunku wyniku podatkowego dotyczą wynagrodzeń oraz składek ubezpieczeniowych. Zasady szczególne występują na etapie ustalania wysokości kosztów, które są potrącane od przychodów w danym okresie rozliczeniowym. Przy ustalaniu kosztów wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych jako kosztów uzyskania przychodów stosuje się również ogólne reguły rachunku kosztów uzyskania przychodów. Do kosztów podatkowych można zaliczyć te wynagrodzenia i składki ubezpieczeniowe, które zostały faktycznie poniesione (np. prace osób zatrudnionych zostały wykonane), właściwie udokumentowane oraz są związane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Koszty te nie mogą być wyłączone podatkowo (np. wynagrodzenie małżonka w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej przez osobę fizyczną).

Wynagrodzenia osobowe i bezosobowe oraz związane z nimi składki ubezpieczeniowe uznawane są za koszty uzyskania przychodów według zasady kasowej. Należy jednak dokonać rozróżnienia wynagrodzeń bezosobowych i osobowych. Wynagrodzenia bezosobowe, a więc z tytułu działalności wykonywanej osobiście (umowy cywilnoprawne) oraz związane z nimi składki ubezpieczeniowe są uznawane za koszty uzyskania przychodów w okresie, w którym zostały zapłacone. W przepisach nie rozstrzyga się jednoznacznie, czy zapłata przesądza jedynie o poniesieniu, czy również o terminie potrącenia kosztu w rachunku wyniku podatkowego.

Szczegółowe regulacje dotyczą wynagrodzeń osobowych i związanych z nimi składek ubezpieczeniowych (por. art. 22 ust. 6ba ust. 6bb w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych [Ustawa z 26 lipca 1991] oraz art. 15 ust. 4g i ust. 4h w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z 15 lutego 1992]). Wynagrodzenia osobowe stanowią koszty uzyskania przychodów w miesiącu, za który są należne jeżeli zostały wypłacone w terminie wynikającym z przepisów prawa pracy lub umowy, a więc nie później niż do 10. dnia następnego miesiąca (por. art. 85 ustawy – Kodeks pracy [Ustawa z 26 czerwca 1974]). Jeżeli termin ten nie został dotrzymany, wówczas wynagrodzenie jest kosztem podatkowym w okresie, w którym dokonano wypłaty.

Ponadto składki ubezpieczeniowe stanowią koszty uzyskania przychodów w miesiącu, za który wynagrodzenia są należne, jeżeli zostaną zapłacone w terminie wynikającym z przepisów (do 15. następnego miesiąca). Jeżeli zapłata nastąpi po tym terminie, to koszty podatkowe uznaje się w okresie dokonania zapłaty. Warunkiem zastosowania powyższej zasady memoriału jest dotrzymanie terminu wypłaty wynagrodzenia bądź zapłaty składek [Jacewicz, Małkowska 2015].

Przedstawione regulacje przesadzają niewątpliwie o terminie, w którym należy uznać koszty wynagrodzeń i składek za poniesione. W treści przepisów używane jest bowiem sformułowanie: „stanowią koszty uzyskania przychodów”. Określenie takie nie przesądza jednak o terminie potrącenia kosztów w rachunku wyniku podatkowego. Określenie momentu potrącenia analizowanych kosztów ma istotne znaczenie dla prawidłowości rachunku, a przez to na ryzyko ponoszone przez podatnika.

4. Moment uznania kosztów osobowych a ryzyko podatkowe

Kosztami podatkowymi są te wynagrodzenia i składki, które zostały zapłacone. Wydatek przesądza o momencie uznania kosztu za podatkowy. Brak zapłaty, mimo spełnienia pozostałych warunków istotnych dla uznania kosztów za podatkowe, skutkuje koniecznością pominięcia kosztów wynagrodzeń i składek w rachunku wyniku podatkowego. W rachunku prowadzonym w księgach rachunkowych wynagrodzenia i składki ubezpieczeniowe nie są pomijane, mimo braku zapłaty (zasad memoriału). Zatem dokonanie zapłaty wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych przesądza (przy spełnieniu pozostałych warunków np. rzeczywistego wykonania umowy zlecenia) o terminie zaliczenia tych kosztów do podatkowych.

Kontrowersje dotyczą jednak uznania, że zapłata przesądza jedynie o poniesieniu kosztu, czy również oznacza automatyczne potrącenie całości wypłaconego wynagrodzenia i zapłaconej składki już w okresie dokonania wydatku. Nie ulega wątpliwości, że zapłata przesądza w omawianym przypadku o terminie poniesienia kosztu i uznania go za podatkowy. Zapłata nie oznacza jednak, że wynagrodzenie i składka ubezpieczeniowa mogą być automatycznie, a więc bez spełnienia dodatkowych warunków, potrącane od przychodów. Zdaniem niektórych autorów taki automatyzm jest prawidłowy [Kosakowski 2013]. Niektórzy autorzy nie zajmują jednoznacznego stanowiska [Walińska i in. 2015]. Wydaje się, że nieuprawnione jest przyjęcie, że ustawodawca regulując w osobnych przepisach moment, w którym wynagrodzenia osobowe i związane z nimi składki ubezpieczeniowe „stanowią koszty uzyskania przychodów”, przesądził, że chodzi o termin potrącenia kosztu. Stanowisko takie wynika z literalnej interpretacji odpowiednich przepisów.

Należy stwierdzić, że dokonanie zapłaty nie może być jedyną przesłanką do potrącenia kosztu od przychodów. Takie uproszczenie nie powinno być stosowane, a podatnik powinien dokonać rozliczenia kosztów zapłaconych w taki sam sposób, jak dla celów księgowych (por. [Małecki, Mazurkiewicz 2015]). W przypadku prowadzenia ksiąg rachunkowych koszty poniesione, a więc również wypłacone wynagrodzenia i zapłacone składki, muszą być kwalifikowane do kosztów bezpośrednio i pośrednio związanych z przychodami. Koszty zaliczone do bezpośrednio związanych z przychodami mogą być potrącane w okresie ich poniesienia albo w okresach późniejszych albo (na przełomie roku) w okresie poprzednim. Oznacza to, że możliwe jest przesunięcie w czasie momentu poniesienia i potrącenia kosztu. Moment poniesienia nie jest tożsamy z momentem potrącenia kosztu. Jeżeli wynagrodzenia i składki zostaną zaliczone do kosztów pośrednio związanych z przychodami, to zostaną potrącone w tym samym okresie co poniesione.

W przypadku prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów wynagrodzenia i składki poniesione (zapłacone) są potrącane w okresie ich poniesienia. Koszty te będą jednak potrącane w kolejnych latach, jeżeli zostaną uwzględnione przy wycenie spisu z natury na koniec roku. Wartość zapasów objętych tym spisem jest uwzględniana jako koszt uzyskania przychodów (potrącana) w następnym roku podatkowym.

Źródłem ryzyka podatkowego jest konieczność rozróżnienia kosztów poniesionych i potrącalnych w danym okresie. Poniesienie kosztu, w tym wypłata wynagrodzeń i zapłata składek ubezpieczeniowych, nie przesądza o ich potrąceniu w tym samym okresie. Automatyczne potrącenie kosztów oznaczałoby nierespektowanie zasady współmierności, która w pewnym zakresie jest stosowana w rachunku podatkowym.

5. Zakończenie

Wynagrodzenia i związane z nimi składki ubezpieczeniowe są przedmiotem szczególnych regulacji podatkowych dotyczących uznawania kosztów za koszty uzyskania przychodów. Zastosowanie dla tych kosztów zasady kasowej i dążenie do ujednoczenia regulacji podatkowych do zasad księgowych powodują negatywne konsekwencje związane ze stosowaniem przepisów. Podatnicy bowiem uznają często, że dokonanie zapłaty upoważnia (a nawet obliguje) do automatycznego potrącenia kosztu w rachunku wyniku podatkowego. Takie podejście jest jednak błędne.

W celu eliminacji ryzyka podatkowego podatnik powinien stosować ogólne regulacje dotyczące kwalifikowania zapłaconych wynagrodzeń i składek ubezpieczeniowych do kosztów bezpośrednio i pośrednio związanych z przychodami. Pozwoli to na respektowanie zasady współmierności przychodów i kosztów.

Omawiane regulacje stanowią źródło ryzyka podatkowego, które może być wyeliminowane poprzez doprecyzowanie przepisów.

Literatura

- Jacewicz A., Małkowska D., 2015, *Kadry i płace 2015*, ODDK, Gdańsk.
- Kosakowski E., 2013, *Podatki dochodowe od dochodu z działalności gospodarczej w 2013 r.*, SKwP, Warszawa.
- Litwińczuk H. (red.), 2015, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Małecki P., Mazurkiewicz M., 2015, *CIT. Komentarz. Podatki i rachunkowość*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Marciniuk J. (red.), 2015, *Podatek dochodowy od osób fizycznych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa.
- Nowak E., 2013, *Rachunek kosztów w jednostkach gospodarczych*, Ekspert, Wrocław.
- Nykiel W., Mariański A., 2015, *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych 2015*, ODDK, Gdańsk.
- Walińska E., Wencel A., Jurewicz A., Wiatr M., 2015, *Podatek dochodowy w systemie rachunkowości – zasady ustalania i rewizji*, SKwP, Warszawa.
- Ustawa z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U. 2014, poz. 1502 ze zm.
- Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. 2012, poz. 361 ze zm.
- Ustawa z 15 lutego 1991 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. 2011, nr 74, poz. 397 ze zm.